

О.В. Комеліна, доц., канд. екон. наук, ст. наук. співроб.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Інноваційні механізми реалізації стратегії розвитку регіону

У статті запропоновано підходи щодо впровадження стратегічного управління інноваційним розвитком регіону, розглянуті моделі взаємодії бізнесу та регіональних органів влади, обґрунтовано необхідність впровадження інноваційних механізмів реалізації мети та цілей стратегії розвитку регіону. **регіон, стратегія розвитку, інноваційні пріоритети, інноваційні механізми**

Подальше поглиблення процесів регіоналізації сучасного розвитку України потребує активізації наукового пошуку у напрямі обґрунтування та реалізації стратегічних перспектив інноваційного розвитку регіонів з урахуванням їх сформованого потенціалу. На даний час створені певні інституційні, правові, соціально-економічні, інфраструктурні передумови запровадження стратегічного управління інноваційним розвитком регіону. Разом з тим, нагромаджений інноваційний потенціал регіонів не завжди є залученим до економічних процесів, а інноваційна активність регіонів значною мірою визначається сукупністю управлінських технологій, інноваційних механізмів розвитку. Прийняття Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 року та відповідних стратегій розвитку регіонів актуалізує проблему визначення оптимальних механізмів реалізації цілей та визначених інноваційних пріоритетів їх розвитку, а також ролі та завдань регіональних органів влади.

Проблемам стратегічного розвитку регіонів присвячені фундаментальні праці Б. Данилишина, В. Геєця, П. Бубенка, Б. Малицького, В. Соловйова, В. Семіноженка, О. Алімова, О. Гранберга, Д. Львова, О. Егоршина та ін.; інноваційний аспект розвитку регіонів України детально розглянутий у працях М. Чумаченка, І. Онищука, В. Чижової, Л. Чубукової, М. Бутка, Л. Федулової та інших працях вітчизняних вчених.

В той же час недостатня увага приділяється питанням щодо розробки інноваційних механізмів реалізації стратегії розвитку регіону. Саме цьому аспекту наукового пошуку і присвячено дослідження.

Узагальнення сучасних наукових підходів щодо розроблення стратегій розвитку регіонів дає можливість сформулювати ряд принципів положень [1-4]. По-перше, стратегія розвитку регіону є узагальненою моделлю дій, необхідних для досягнення поставлених цілей управління на основі обраних критеріїв (показників) та ефективного розподілу ресурсів; забезпечує якісне визначення напрямів розвитку території у довгостроковій перспективі, спрямована на зміцнення позицій регіону на національному та світовому рівнях на основі впровадження та реалізації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку. По-друге, розроблення стратегії розвитку регіону передбачає визначення мети, цілей, пріоритетних напрямів, інноваційних пріоритетів та завдань щодо їх реалізації у сферах діяльності, а також комплексу відповідних заходів, дій та рішень для досягнення мети розвитку регіону. Стратегія розвитку регіону базується на вивченні регіональних потреб (економічних, соціальних, екологічних), територіальних інтересів, встановлених цільових орієнтирах розвитку, які знаходяться у сфері кінцевого соціального споживання, мотивації дій. Основою реалізації стратегії є відтворювальний потенціал території. По-третє, в сучасних кризових умовах наявність стратегії забезпечує такі можливості як: координація розвитку району на вирішення

ключових проблем, в тому числі збереження підприємницького потенціалу регіону, що безумовно зменшить гостроту соціальних питань; підвищення керованості соціально-економічних процесів та швидкість реакції на зміни, нові можливості, загрозливі тенденції; оцінювання альтернативних варіантів використання інвестиційних ресурсів в стратегічно обґрунтовані інноваційні проекти; стабілізація внутрішнього середовища, протидія виникненню негативних тенденцій; концентрація управлінського потенціалу на вирішенні ключових цілей розвитку. По-четверте, існуюча диференціація регіонів України за важливими соціально-економічними показниками свідчить про те, що універсальні методи та способи розв'язання проблем не завжди є ефективними, якщо вони не будуть спеціально пристосованими до особливостей конкретного регіону та водночас до усієї соціально-економічної системи країни. Саме це вимагає чіткого визначення цільових орієнтирів, напрямів та механізмів стимулювання місцевого розвитку з урахуванням думки громадськості, перенесення акцентів у стратегічному розвитку на рівень територіальних громад. По-п'яте, відсутність стратегій розвитку, а відтак й невизначеність мети та цілей розвитку регіонів, механізмів її реалізації супроводжується виникненням системи ризиків, розвитком небажаних тенденцій.

Зрозуміло, що механізм реалізації стратегії розвитку регіону базується на діючому нормативно-правовому забезпеченні, має бути спрямований на реалізацію положень Конституції України, враховує сформовану на даний час правову основу управління розвитком регіону, що закладена у Законах України Про місцеве самоврядування в Україні, Про місцеві державні адміністрації, Закону України Про стимулювання розвитку регіонів, ключові положення Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 року та інших нормативно-правових актів, що регулюють розвиток територій на державному та регіональному рівнях. Важливим принципом реалізації стратегії є координація дій усіх рівнів управління, заснована на системі колективної відповідальності «держава – регіон – територіальна громада - людина». Разом з тим, ще й досі не розв'язані фундаментальні проблеми визначення стратегій інноваційного розвитку та управлінських моделей їх реалізації в ринкових умовах, співвідношення та механізмів їх взаємодії на національному та регіональному рівні, що водночас не повинно суперечити завданням формування ринку як системи. Потребують запровадження нові організаційно-управлінські відносини, а також інноваційні механізми співробітництва різних гілок влади та підприємництва у реалізації інноваційних пріоритетів регіональних стратегій розвитку.

Аналізуючи зарубіжний та національний досвід стратегічного управління розвитком, ефективність розроблення та реалізації стратегій розвитку певних територій О.М. Алімов та В.В. Микитенко слушно зауважують, що «в сучасному стихійному середовищі, що змінюється, вибрана стратегія власне не є чинником успіху, не гарантує виживання та успішний розвиток, але привносить певне осмислення дій та порядок; успіх притаманний тим підприємствам, галузям та національним економікам, чії стратегії орієнтуються на активне використання внутрішнього потенціалу для змін зовнішнього середовища, а не просто здійснюють пристосування та адаптацію до змін у суспільному економічному просторі» [3, С. 135]. Розвиваючи цю думку, зазначимо важливість науково обґрунтованого визначення інноваційних пріоритетів розвитку на регіональному рівні, які можуть виконувати роль вмонтованих в економічну систему стимуляторів інноваційних процесів, є важливою передумовою здійснення стратегії соціально-економічного розвитку регіону в цілому. У цьому контексті на перший план виходять завдання створення цілісної концептуально-стратегічної, політико-правової та організаційно-управлінської інфраструктури, за допомогою якої можуть бути реалізовані встановлені стратегічні цілі, напрями розвитку підприємництва, засоби та інструменти економічної політики з метою його підтримки та стимулювання, створення

необхідного підприємницького та інвестиційного клімату; визначені необхідні ресурси; оцінені можливі соціально-економічні та фінансові ефекти [4, С. 62].

Ураховуючи вищевикладене автором запропонована схема стратегічного управління інноваційним розвитком регіону (рис. 1).

Цей підхід передбачає послідовне здійснення етапів визначення форм організаційних відносин між суб'єктами господарювання регіону, де регіон виступає повноцінним суб'єктом інноваційної діяльності, виконує важливі функції активізації інноваційної діяльності, реалізації визначених у стратегії розвитку регіону інноваційних пріоритетів

Не менш важливим є завдання обґрунтування моделі взаємодії бізнес-структур та органів влади на регіональному рівні. Сутність цих моделей зводиться до визначення ролі та основних функцій регіональних органів влади в управлінні економічними процесами, а зміст визначається економічними можливостями регіону (наприклад потенціалом комунальної власності, наявним природоресурсним потенціалом території, наявністю та масштабами бюджету розвитку тощо). Відповідно роль регіонів як суб'єктів інноваційної діяльності потребує з одного боку чіткого обґрунтованого визначення інноваційних пріоритетів у виробничій, соціальній сферах, розвитку інфраструктури життєдіяльності тощо (узгоджених із цілями та завданнями стратегії розвитку регіону), а з іншого - оцінки власних і потенційно можливих джерел забезпечення реалізації цих пріоритетів.

За першою моделлю регіональні органи влади виступають як самостійні суб'єкти економічного процесу, визначають особливості залучення територіального потенціалу розвитку до бізнес-процесів. Перш за все це стосується напрямів, форм, механізмів використання земельних ресурсів несільськогосподарського призначення, що виступають територіальним базисом розвитку об'єктів виробничої та невиробничої структури. Як показує практика, механізм передання цих ресурсів потенційному інвестору може суттєвим чином впливати на інноваційний клімат регіону, його привабливість для реалізації крупних інвестиційних проєктів за умов їх інноваційного характеру. Крім цього, регіональні органи управління (в межах своєї компетенції та можливостей) мають забезпечувати ефективне використання комунальної власності з метою збільшення доходів до місцевих бюджетів, відповідно впливати на збалансування ринку праці з метою зростання рівня зайнятості, здійснювати активні заходи щодо поліпшення середовища життєдіяльності, підвищення якості соціальних послуг, що надаються громаді.

Іншою за змістом та формами реалізації є модель, в якій регіональні органи управління виконують роль посередника або координатора, коли до їх основних функцій відноситься створення умов взаємодії учасників регіонального розвитку, що, на відміну від першої моделі, наповнює новим змістом регіональну політику реалізації цілей стратегії. У цьому випадку основними інструментами реалізації визначених інноваційних цілей та пріоритетів є програмно-цільовий метод управління регіональним розвитком, а також постійний моніторинг реалізації інноваційних пріоритетів розвитку регіону, здійснення контролю за виконанням регіональних програм та проєктів.

Принципово відрізняється від вищенаведених модель, в якій регіональні органи влади виступають у ролі каталізаторів економічних процесів та здійснюють активне стимулювання створення нових підприємств. У цьому випадку важливими інструментами управлінського впливу на розвиток бізнес-середовища, темпи та масштаби інноваційних проєктів на рівні регіону стає податкова політика (обсяги та види місцевих податків), інформаційна, соціальна, інвестиційна, інноваційна, галузева політика, що у сукупності визначають зміст та напрями економічних процесів.

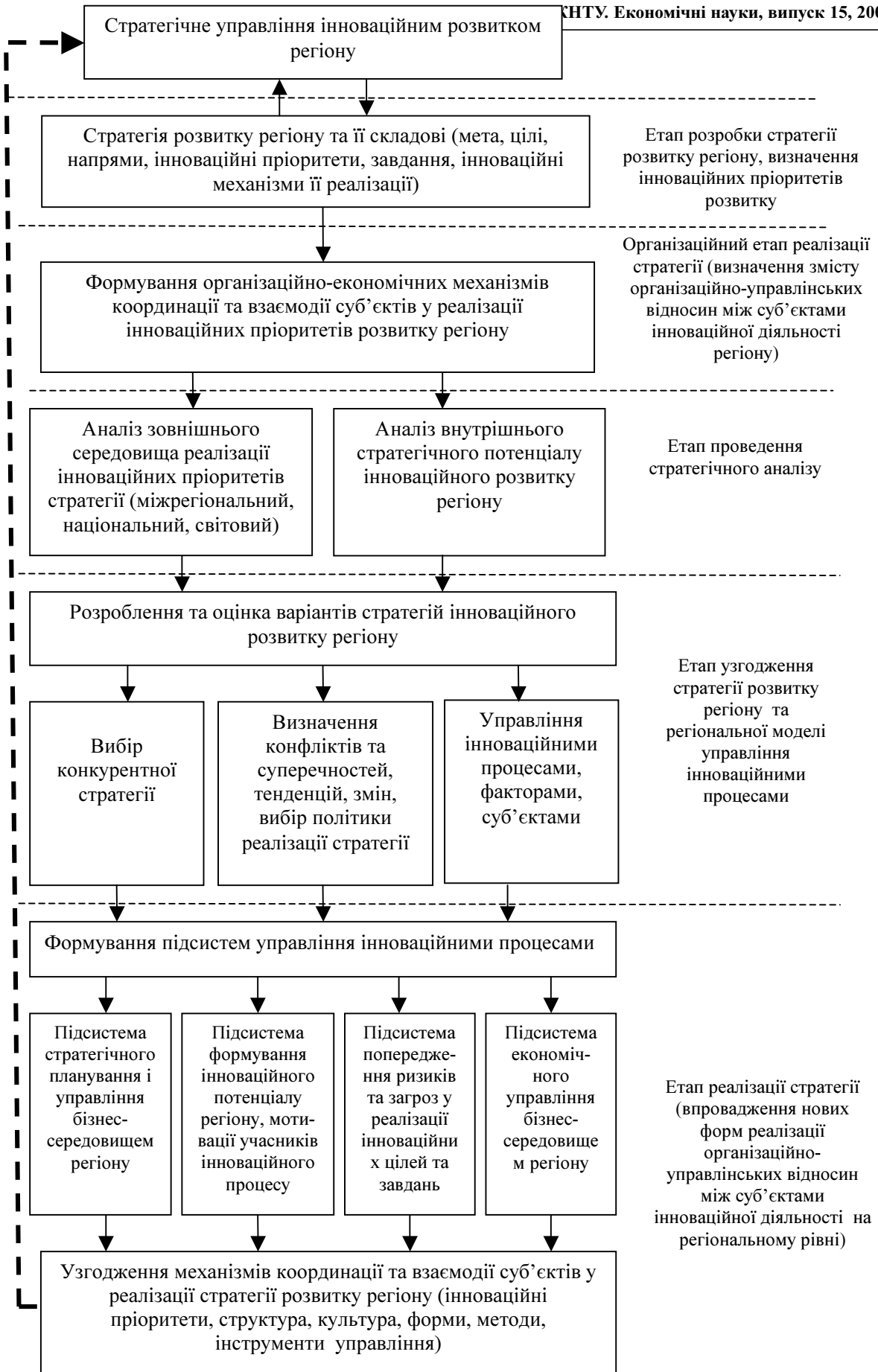

Рисунок 1 - Процеси стратегічного управління інноваційним розвитком регіону

Реалізація будь якої моделі потребує формування системного управлінського впливу, спрямованого на подолання розриву між розвитком ринкових відносин та економічних інститутів, створення ефективної державної та регіональної економічної політики з метою здійснення реструктуризації виробництва та управління. Водночас потребують запровадження нові організаційно-управлінські відносини, нові методи і методики співробітництва різних гілок влади та підприємництва у реалізації інноваційних стратегій розвитку та пріоритетів, інноваційні механізми реалізації стратегії розвитку регіону. Перевагами налагодженої на системній основі взаємодії бізнесу та влади є певна прозорість їх діяльності, запровадження методу «прямих» та «зворотних» зв'язків, створення системи суспільного контролю, сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства, інформаційна відкритість влади та бізнесу у реалізації соціально-, екологічно- та економічно значимих інноваційних проектів регіону. Основним критерієм оцінки ефективності такої взаємодії є додаткові можливості досягнення соціально-економічних ефектів у розвитку регіону за умов мінімізації інвестицій з бюджету, а для приватного бізнесу – можливості збільшення прибутковості та рентабельності капіталовкладень у реалізацію конкретного інноваційного проекту. Практично мова йде про форми реалізації інституту партнерства та розподілу можливих ризиків щодо здійснення того чи іншого інноваційного проекту в регіоні [4, С. 63]. Світова практика свідчить, що найбільш розповсюдженими є такі форми партнерства є сервісний контракт (контракт на послуги); договір на управління (менеджерський контракт); орендний договір (договір лізингу); концесія; повна приватизація (табл. 1).

Таблиця 1 - Сучасні форми партнерства бізнесу та регіональних органів влади

Форми партнерства	Мета взаємодії	Механізм визначення приватних партнерів	Форми участі регіональних органів влади в проекті
Сервісний контракт	Зниження вартості муніципальних послуг	Проведення конкурсу між підприємствами будь-якої форми власності	Муніципальна підтримка інвестицій в інноваційні проекти
Договір на управління	Поліпшення управління державним чи муніципальним майном, поліпшення ситуації в певній галузі	Проведення конкурсу серед недержавних некомерційних організацій на управління об'єктами комунальної власності	Визначення фіксованої винагороди або винагорода за результатами діяльності
Орендний договір	Покращення використання комунальної власності	Проведення конкурсу між підприємствами будь-якої форми власності	Привабливі умови оренди за умов досягнення певних результатів використання переданого в оренду майна
Концесія	Передача в концесію об'єктів інфраструктури з метою поліпшення якості послуг, залучення бізнесу до їх фінансування (комунальні, транспортні послуги; переробка сміття тощо)	Величина інвестицій (за умов обмеження бюджетних можливостей); мінімізація ризиків для бізнесу (норми прибутку на інвестований капітал)	Повна відповідальність інвестора за ризики в рамках концесійного договору
Повна приватизація	Покращення використання комунальної власності	Конкурс серед потенційних інвесторів щодо реалізації соціально значущих об'єктів (наприклад соціальне житло)	Наступна повна приватизація інноваційних об'єктів; звільнення від сплати за земельну ділянку та ін.

Зрозуміло, що впровадження таких форм взаємодії обов'язково супроводжується виникненням системи ризиків. Наприклад розвиток рекреаційного господарства або

створення інноваційного туристичного продукту в регіоні може супроводжуватися виникненням таких ризиків: ризики управління рекреаційною інфраструктурою та забезпечення ефективності її функціонування; ризики, пов'язані із платоспроможністю потенційних споживачів послуг (незбалансованість пропозиції туристичних послуг населенню та платоспроможного попиту на них); ризики інвестування, що виникають при зміні тарифної чи бюджетної політики. Відповідно кожна сторона має різні можливості управління цими ризиками, що потребує формування відповідного механізму їх розподілу.

Потребують розвитку такі організаційно-управлінські форми взаємодії бізнесу та регіональних органів влади, які дають можливість: з'ясувати наявні перешкоди та бар'єри у реалізації конкретних інноваційних проєктів; визначити шляхи використання наявних конкурентних переваг у розвитку регіону; мінімізувати можливі негативні впливи, обмеження, ризики; узгодити напрями створення та розвитку перспективних зон підприємницької активності; визначити перспективні види діяльності; створити сприятливі умови розвитку людського потенціалу в цілому. Йдеться насамперед про проведення системи заходів консультативного, інформаційного характеру, конференцій тощо, спрямованих на визначення та подолання існуючих конфліктних ситуацій.

З метою раціонального використання наявного ресурсного потенціалу розвитку територій можливим є впровадження інститутів самоорганізації, що водночас, є важливою формою підвищення активності територіальної громади. Під саморегулюванням розуміють самостійну та ініціативну діяльність суб'єктів підприємницької діяльності та тих суб'єктів, сфера інтересів яких пов'язана з певною сферою господарства. Ця діяльність спрямована на розроблення та встановлення місцевих (локальних, притаманних даній території) стандартів та правил залучення територіальних ресурсів розвитку, що не суперечать законодавчо визначеним нормам господарювання та ведення бізнесу, сучасним вимогам до виробництва продукції, але дають водночас змогу також забезпечити контроль за їх дотриманням, врегулювати існуючі конфлікти суб'єктів господарювання. Коло потенційних учасників саморегулюючих організацій може бути розширено за рахунок залучення до них споживачів даної продукції або послуг, регіональних органів управління, органів місцевого самоврядування.

Вибір моделі взаємодії бізнес-структур та органів влади на регіональному рівні, обґрунтування інноваційних механізмів реалізації інноваційних пріоритетів стратегій розвитку регіонів залишаються актуальними, їх впровадженню має сприяти вирішення низки завдань: здійснення моніторингу інноваційно-інвестиційного розвитку регіону; визначення інноваційного потенціалу регіону; оцінювання програмного забезпечення інноваційного та науково-технічного розвитку регіону в умовах реалізації вимог СОТ; розроблення організаційно-економічних засад забезпечення конкурентоспроможності регіону; формування адекватного завданням стратегії фінансово-економічного механізму забезпечення інноваційного розвитку регіону; здійснення стратегічного планування і прогнозування розвитку регіону, окремих сфер та галузей господарства регіону. Така постановка завдань дасть змогу визначити перспективні напрями розвитку малого та середнього бізнесу на регіональному рівні, спрямувати підприємницький потенціал на вирішення проблеми оптимізації спеціалізації господарства регіону в умовах поглиблення глобалізаційних процесів, забезпечення комплексності розвитку. Впровадження інноваційних механізмів взаємодії бізнесу та регіону дасть змогу активізувати процеси кластеризації економіки регіонів, формування мережесистем, нових територіально-виробничих форм господарства; забезпечити розвиток інноваційної інфраструктури; визначити оптимальні управлінські моделі інноваційного розвитку з урахуванням системи місцевих факторів впливу.

Список літератури

1. Стратегическое управление: регион, город, предприятие / Под ред. Д.С. Львова, А.Г. Гранберга, А.П. Егоршина; ООИ РАН, НИМБ. – ЗАО «Издательство «Экономика», 2004. – 605 с.
2. Онищенко В.О., Комеліна О.В. та ін. Стратегія розвитку Полтавської області на період до 2015 року.
3. Алимов О.М., Микитенко В.В. Стратегічний потенціал – сукупні можливості національної економіки по досягненню цілей збалансованого розвитку // Продуктивні сили України. – № 1. – 2006. – С.135-150.
4. Мырынюк А.Н. Преимущества и общие формы взаимодействия властных органов управления и бизнес-структур // Микроэкономика. – 2008. - № 4. – С. 62-67.

В статье предложены подходы относительно внедрения стратегического управления инновационным развитием региона, рассмотрены модели взаимодействия бизнеса и региональных органов власти, обоснована необходимость внедрения инновационных механизмов реализации цели и задач стратегии развития.

In the article offered approach in relation to introduction of strategic management innovative development of region, the models of co-operation of business and regional organs of power are considered; the necessity of introduction of innovative mechanisms of realization of purpose and tasks of strategy of development is grounded.

Одержано 18.03.09